

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Педагогічний факультет
Кафедра початкової та дошкільної освіти

Проректор із науково-педагогічної
роботи

А.В. Овчаренко

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КЛАСИЧНА ПЕДАГОГІКА»

Ступінь: доктор філософії
Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки
Освітньо-наукова програма «Освітні, педагогічні науки»

2022 – 2023 навчальний рік

Анотація

Курс «Класична педагогіка», що найбільш конкретно і повно розкривають основні загальні педагогічні закони і закономірності, знання яких полегшить людині встановити кращий мікроклімат у сім'ї й гарні стосунки з друзями, батьками; викладачам ЗВО – взаєморозуміння зі студентами, колегами й згоду із самим собою; молоді – знайти правильний стиль поведінки зі своїми однолітками, старшими й молодшими товаришами, керівниками кафедр, факультетів, професорсько-викладацьким колективом уцілому.

Узагальнений матеріал містить сполучення кращих підручників і навчальних посібників із педагогіки у поєднанні з історико-педагогічною літературою; осмислення вічних проблем, які намагалась вирішити людина (про сенс життя, про розуміння краси, про пошук свого сповідуваного шляху до щастя та ін.); практичні поради щодо правил досягнення успіху в навчанні, вихованні, життєдіяльності.

Матеріал містить ключові визначення і формулювання педагогіки, педагогічні універсалії, що відшліфовані часом.

Ключові слова: класична педагогіка, структура особистості, зміст освіти, виховання, самовиховання, інтерактивні методи навчання, педагогічна культура.

Summary

The course «Classical Pedagogy» (3 credits) contains topics (7 themes) that most specifically and fully reveal the basic general pedagogical laws and patterns, knowledge of which will make it easier for a person to establish a better microclimate in the family and good relationships with friends and parents; ZVO teachers – mutual understanding with students, colleagues and agreement with themselves; young people – to find the right style of behavior with their peers, senior and junior peers, heads of departments, faculties, teaching staff as a whole.

The generalized material contains a combination of the best textbooks and manuals on pedagogy in combination with historical and pedagogical literature; comprehension of eternal problems that a person tried to solve (about the meaning of life, about understanding beauty, about finding one's confessional path to happiness, etc.); practical advice on the rules of success in education, upbringing, life.

The material contains key definitions and formulations of pedagogy, pedagogical universals that are polished over time.

Key words: classical pedagogy, personality structure, content of education, upbringing, self - education, interactive teaching methods, pedagogical culture.

1. Опис навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Обов'язкова	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – проєкт, наукова стаття	Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки	Семестр	
Загальна кількість годин – 90		2-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,66 самостійної роботи студента – 3,33	Ступінь: Доктор філософії	<i>Лекції</i>	
		10 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		20 год.	
		<i>Лабораторні</i>	
		-	-
http://moodle.mdu.edu.ua/my/		<i>Самостійна робота</i>	
		60 год.	
		Вид контролю: екзамен	

Мова навчання – українська

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 30 год. – аудиторні заняття, 60 год. – самостійна робота (33,3%/66,7%).

Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>заочна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Обов'язкова	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – проєкт, наукова стаття	Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки	Семестр	
Загальна кількість годин – 90		2-й	
http://moodle.mdu.edu.ua/my/	Ступінь: Доктор філософії	<i>Лекції</i>	
		4 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		6 год.	
		<i>Самостійна робота</i>	
		80 год.	
		Вид контролю: екзамен	

Мова навчання – українська

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для заочної форми навчання – 10 год. – аудиторні заняття, 80 год. – самостійна робота (11,1%/88,9%).

2. Мета, завдання навчальної дисципліни та очікувані результати

Мета курсу: отримання студентами інтегрованих знань про безперервність процесу виховання.

Завдання курсу: - розуміння законів і закономірностей виховного процесу та застосування їх у своєму дослідженні;

- навчитися правильно користуватися законами формування особистості в конкретній виховній роботі з дітьми і дорослими;

- творче використання передових технологій у вихованні підростаючого покоління та під час виконання дослідної роботи;

- розуміти причинно-наслідкові зв'язки виховного впливу на особистість та вміло застосовувати знання в своєму науковому експерименті.

Навчальна дисципліна складається з 3-х кредитів.

Програмні результати навчання:

Програмні результати навчання:

ПРН-4. Глибоко розуміти загальні принципи та методи педагогічних наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних 15 дослідженнях у сфері педагогічної освіти і науки та у викладацькій практиці.

ПРН-5. Знати трансформаційні зміни та сучасний стан розвитку педагогічної освіти в регіоні, Україні та за її межами.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми здобувач вищої освіти оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

ЗК 2. Здатність до пошуку, систематизації, критичного осмислення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 3. Здатність створювати та інтерпретувати нові знання у процесі виконання наукового дослідження; брати участь, розробляти і управляти проектами в галузі освіти.

ЗК 4. Здатність планувати і здійснювати комплексні дослідження, зокрема і в міждисциплінарних галузях, на основі системного наукового світогляду із застосуванням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій.

ЗК 5. Здатність розробляти наукові проекти та керувати ними, складати пропозиції щодо фінансування наукових досліджень, реєструвати права інтелектуальної власності.

II. Фахові:

ФК-2. Здатність виявляти актуальні проблеми розвитку сучасної педагогічної освіти і науки, аналізувати та пропонувати шляхи їх вирішення з орієнтацією на інтереси особистості, суспільства і держави. Публічно представляти результати своїх наукових пошуків та захищати результати дисертаційного дослідження.

ФК 3. Здатність збирати дані для наукового дослідження із проблем педагогічної освіти і науки, систематизувати та інтерпретувати їх. Із використанням методологічного інструментарію виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання педагогічної освіти і науки та дотичних до них міждисциплінарних напрямках.

ФК-7. Здатність до викладацької діяльності в межах спеціальності «Освітні, педагогічні науки»; планувати і організовувати освітній процес у вищій школі; визначати проміжні і кінцеві цілі навчання; вибудовувати взаємодію зі студентами, створювати здоров'язбережувальне середовище, позитивні міжособистісні стосунки й доброзичливий психологічний клімат.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Тема 1. Предмет класичної педагогіки. Розвиток і виховання особистості.

Тема 2. Сучасна зарубіжна та вітчизняна педагогіка.

Тема 3. Виховання як система цілеспрямованої діяльності педагога.

Тема 4. Принципи, методи та форми виховання.

Тема 5. Сімейне виховання.

Тема 6. Процес навчання. Методи та форми організації.

Тема 7. Педагогіка співробітництва та основи педагогічної культури.

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Наукові основи класичної педагогіки. Історія розвитку

Тема 1. Предмет класичної педагогіки. Розвиток і виховання особистості.

Тема 2. Сучасна зарубіжна та вітчизняна педагогіка.

Кредит 2. Виховання як педагогічне явище

Тема 3. Виховання як система цілеспрямованої діяльності педагога.

Тема 4. Принципи, методи та форми виховання.

Тема 5. Сімейне виховання.

Кредит 3. Навчання як категорія педагогіки

Тема 6. Процес навчання. Методи та форми організації.

Тема 7. Педагогіка співробітництва та основи педагогічної культури

4. Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	Усьо- го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Наукові основи класичної педагогіки. Історія розвитку						
Тема 1. Предмет класичної педагогіки. Розвиток і виховання особистості.	6	2	-			4
Проблеми вікової періодизації особистості	9	-	2			7
Тема 2. Сучасна зарубіжна та вітчизняна педагогіка.	15	2	2			11
Усього:	30	4	4			22
Кредит 2. Виховання як педагогічне явище						
Тема 3. Виховання як система цілеспрямованої діяльності педагога.	12	2	2			8
Тема 4. Принципи, методи та форми виховання.	9	1	2			6
Тема 5. Сімейне виховання.	9	1	2			6
Усього:	30	4	6			20
Кредит 3. Навчання як категорія педагогіки						
Тема 6. Процес навчання. Методи та форми організації.	7	1	2			4
Нові концепції і напрями в педагогіці	10	-	4			6
Тема 7. Педагогіка співробітництва та основи педагогічної культури.	13	1	4			8
Усього:	30	2	10			18
Усього за курсом	90	10	20			60

Заочна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	Усьо- го	у тому числі				
		лекції	Пр.	Лаб.	Інд.	с/р
1	2	3	4	5	6	7

<i>Кредит 1. Наукові основи класичної педагогіки. Історія розвитку</i>						
Тема 1. Предмет класичної педагогіки. Сучасна зарубіжна та вітчизняна педагогіка.	15	2	-			13
Тема 2. Проблеми вікової періодизації особистості	15	-	2			13
Усього:	30	2	2			26
<i>Кредит 2. Виховання як педагогічне явище</i>						
Тема 3. Виховання як система цілеспрямованої діяльності педагога.	19	1	1			17
Тема 4. Сімейне виховання.	11	-	1			10
Усього:	30	1	2			27
<i>Кредит 3. Навчання як категорія педагогіки</i>						
Тема 5. Процес навчання. Методи та форми організації.	30	1	2			27
Усього:	30	1	2			27
Усього за курсом	90	4	6			80

**4. Теми лекційних занять
Денна форма навчання**

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
<i>Кредит 1. Наукові основи класичної педагогіки. Історія розвитку</i>		
1.	Тема 1. Предмет класичної педагогіки. Розвиток і виховання особистості.	2
2.	Тема 2. Сучасна зарубіжна та вітчизняна педагогіка.	2
<i>Кредит 2. Виховання як педагогічне явище</i>		
3.	Тема 3. Виховання як система цілеспрямованої діяльності педагога.	2
4.	Тема 4. Принципи, методи та форми виховання.	1
5.	Тема 5. Сімейне виховання.	1
<i>Кредит 3. Навчання як категорія педагогіки</i>		
5.	Тема 6. Процес навчання. Методи та форми організації.	1
6.	Тема 7. Педагогіка співробітництва та основи педагогічної культури.	1
Всього:		10

Заочна форма навчання

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
<i>Кредит 1. Наукові основи класичної педагогіки. Історія розвитку</i>		
1.	Тема 1. Предмет класичної педагогіки. Сучасна зарубіжна та вітчизняна педагогіка.	2
<i>Кредит 2. Виховання як педагогічне явище</i>		
2.	Тема 3. Виховання як система цілеспрямованої діяльності педагога.	1
<i>Кредит 3. Навчання як категорія педагогіки</i>		
3.	Тема 5. Процес навчання. Методи та форми організації.	1
Усього:		4

5. Теми практичних занять
Денна форма навчання

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
<i>Кредит 1. Наукові основи класичної педагогіки. Історія розвитку</i>		
1.	Тема 1. Проблеми вікової періодизації особистості.	2
2.	Тема 2. Сучасна зарубіжна та вітчизняна педагогіка.	2
<i>Кредит 2. Виховання як педагогічне явище</i>		
3.	Тема 3. Виховання як система цілеспрямованої діяльності педагога.	2
4.	Тема 4. Принципи, методи та форми виховання.	2
5.	Тема 5. Сімейне виховання.	2
<i>Кредит 3. Навчання як категорія педагогіки</i>		
6.	Тема 6. Процес навчання. Методи та форми організації.	2
7.	Тема 7. Нові концепції і напрями в педагогіці.	4
8.	Тема 8. Педагогіка співробітництва та основи педагогічної культури.	4
Всього:		20

Заочна форма навчання

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
<i>Кредит 1. Наукові основи класичної педагогіки. Історія розвитку</i>		
1.	Тема 2. Проблеми вікової періодизації особистості	2
<i>Кредит 2. Виховання як педагогічне явище</i>		
2.	Тема 3. Виховання як система цілеспрямованої діяльності педагога.	1
3.	Тема 4. Сімейне виховання.	1
<i>Кредит 3. Навчання як категорія педагогіки</i>		
3.	Тема 5. Процес навчання. Методи та форми організації.	2
Всього:		6

6. Самостійна робота
Денна форма навчання

№ п/п	Назва теми	Кількість год.
<i>Кредит 1. Наукові основи класичної педагогіки. Історія розвитку</i>		
1.	Тема 1. Предмет класичної педагогіки. Розвиток і виховання особистості.	11
2.	Тема 2. Сучасна зарубіжна та вітчизняна педагогіка.	11
<i>Кредит 2. Виховання як педагогічне явище</i>		
3.	Тема 3. Виховання як система цілеспрямованої діяльності педагога.	8
4.	Тема 4. Принципи, методи та форми виховання.	6
5.	Тема 5. Сімейне виховання.	6
<i>Кредит 3. Навчання як категорія педагогіки</i>		
5.	Тема 6. Процес навчання. Методи та форми організації. Нові концепції і напрями в педагогіці	4 6
6.	Тема 7. Педагогіка співробітництва та основи педагогічної культури.	8

Всього:	60
----------------	-----------

Заочна форма навчання

№ п/п	Назва теми	Кіль- кість год.
Кредит 1. Наукові основи класичної педагогіки. Історія розвитку		
1.	Тема 1. Предмет класичної педагогіки. Сучасна зарубіжна та вітчизняна педагогіка.	13
2.	Тема 2. Проблеми вікової періодизації особистості	13
Кредит 2. Виховання як педагогічне явище		
3.	Тема 3. Виховання як система цілеспрямованої діяльності педагога.	17
4.	Тема 4. Сімейне виховання.	10
Кредит 3. Навчання як категорія педагогіки		
5.	Тема 5. Процес навчання. Методи та форми організації.	27
Всього:		80

7. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

1. Розробити індивідуальний проект «Вища школа майбутнього»
2. Написати есей «Я – викладач ЗВО».

8. Форми роботи та критерії оцінювання

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю. Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (КР). Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, самоконтроль). Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння й засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних, лабораторних робіт, уміння самостійно опрацьовувати тексти, складання конспекту рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (КР, іспит) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу модуля.

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

- Студенту виставляється «відмінно»
- Студенту виставляється «дуже добре»,
- Студенту виставляється «добре»,
- Студенту виставляється «достатньо»,
- Студенту виставляється «задовільно»,

Кількість балів у кінці семестру повинна складати від 150 до 300 балів (за 3 кредити), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний розподіл балів, які отримують студенти за 3 крд.

Поточне оцінювання та самостійна робота							Контроль-на-робота	Накопичувальні бали/сума
1 кредит		2 кредит			3 кредит		120	400
T 1	T2	T3	T4	T 5	T6	T7		
20	20	20	20	20	20	20		
Самостійна робота								
20	20	20	20	20	20	20		

*Примітка. Коефіцієнт для іспиту – 0,6. Іспит оцінюється в 40 б.

9. Засоби діагностики

Засобами діагностики та методами демонстрування результатів навчання є: завдання до практичних занять, завдання для самостійної та творчі завдання для індивідуальної роботи (зокрема есей, реферати, творчі проекти), презентації результатів досліджень, тестові завдання, контрольні роботи.

10. Методи навчання

Усний виклад матеріалу: наукова розповідь, спрямована на аналіз фактичного матеріалу з використанням КТ; пояснення, за допомогою якого розкривається сутність певного явища, закону, процесу; проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами, ілюстрація (малюнки, схеми, графіки та ін.); презентація лекцій, ділові, рольові, ситуативні ігри; рішення педагогічних задач.

11. Рекомендована література

Базова

1. Азаров Ю. П. Искусство воспитывать. М., 1985. 448 с.
2. Занков Л.В. Избранные педагогические труды. М., 1990. 424 с.
3. Ковалев С.М. Воспитание и самовоспитание. М., 1986. 288 с.
4. Ковальчук Н.И. Индивидуальный подход в воспитании ребенка. М., 1985. 112 с.
5. Козлов Н. Как относиться к себе и людям, или практическая психология на каждый день. М., 1994. 384 с.
6. Михайловский В.А. Педагогика сотрудничества. Харьков: ХГУ, 1989. 72 с.
7. Педагогічна культура / За ред. Л. С. Нечипоренко. Харків: ХДУ, 1995.
8. Шабанова, Ю.О. Системний підхід у вищій школі: підручник для студентів магістратури. Донецьк: НГУ, 2014.
9. Бастун, М.В. Культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення [online]. Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/6594/1/Bastun_6.pdf
10. Браже, Т. Г. (1993). З досвіду розвитку загальної культури вчителя. Педагогіка, 2, 70–75.
11. Буркова, Л. (2001). Технології в освіті. Рідна школа, 2, 18–19.
12. Данилова, Г. С. (2003b). Акмеологія – це три «П»: професіоналізм, порядність, патріотизм. Освіта, 9 (5026), 19–20.
13. Данилова, Г. С. (2008). Професіоналізм суб'єкта діяльності в контексті акмеології. Проблеми освіти. 54 (спецвипуск 2). К.: Інститут інноваційних технологій змісту освіти МОН України, 32–39.
14. Дибський, С. (2008). Педагогічна культура вчителя. Відкритий урок: розробки, технології, досвід, 3, 59–61.
15. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. (2009). Автор-укладач Н.П. Наволокова. Х.: Вид. група «Основа», 176.
16. Закон України "Про вищу освіту" // Урядовий кур'єр. — №86. — 28 вересня 2017 року (зі змінами 3.07.2020 р.) — 15 с.
17. Закон України "Про освіту". — К., 2017(доповн. 2020). — 36 с.
18. Зелений, В. І. (2020). Вагомість педагогічної культури для майбутніх фахівців професій типу «людина-людина». Інноваційна педагогіка, 22, 56–61.

19. Зязюн, І. А., Сагач, Г. М. (1997). Краса педагогічної дії: навч. посіб. К. : АПН України, 302.
20. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання. (2005). Упоряд. Л. Галіцина. К. : Ред. загальнопед. газ., 128.
21. Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід. (2002). метод. посіб. [авт.- уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко]. К. : А.П.Н. 136.
22. Лутай, В. С. (1996). Філософія сучасної освіти: навч. посібник. К. : Центр «Магістр-S» Творчої спілки вчителів України, 256.
23. Майоров, А. Н. (2005). Мониторинг в освіті. К. : Интеллект-центр, 424.
24. Методичні рекомендації "Про організацію управління виховним процесом у вищих закладах освіти" // Інф. зб. Міністерства освіти України, 1999. №3-4. С. 58-62.
25. Николаенко С. Вища освіта і наука — найважливіші сфери відповідальності громадянського суспільства та основа інноваційного розвитку // Вища школа, 2005. №1. С. 13-30.
26. Нісімчук, А. С., Падалка, О. С., Смолюк, І. О. (2003). Педагогічна технологія: [підручник]. К. : Четверта хвиля, 164.
27. Павлютенков, Н. О. (2008). Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях). Харків : Вид. група «Основа», 128.
28. Петрухін, В. (2009). Акмеологічні технології в підвищенні якості освіти. Відкритий урок: розробки, технології, досвід, 2, 29–31.
29. Підласий, І. П. (2004). Практична педагогіка або три технології: інтерактивний підручник [для педагогів ринкової системи освіти]. К.: Видавничий Дім «Слово», 616.
30. Подмазін, С. І. (1997). Особистісно-орієнтований освітній процес. Принципи. Технології. Педагогіка і психологія, 2, 37–43.
31. Сегеда, С. (2001). Антропологія: Навч. Посібник. К.: Либідь, 336.
32. Сисоєва, С. О. (2003). Особистісноорієнтовані технології: сутність, специфіка, вимоги до проектування. Професійна освіта: педагогіка і психологія Ч І., 159–160.
33. Сухомлинський, В. О. (1966). Наша «скрипка» (Роздуми про педагогічну культуру). Радянська освіта, 21 травня.
34. Сухомлинський, В. О. (1976–1977). Розмова з молодим директором. Вибрані твори в 5 т. К.: Рад. шк., Т. 4, 393–626.
35. Тодорів, Л. Д. (2003). Рефлексивні складові самосвідомості та їх розвиток в умовах занять з елементами тренінгу. Практична психологія та соціальна робота, 2-3, 79–86.

Допоміжна

1. Дорогих, Р. (2004). Навчальна взаємодія суб'єктів педагогічного процесу. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. Київ-Запоріжжя, 33, 46–49.
2. Зарічна, О. В. (2006). Педагогічний діалог як умова розвитку суб'єктності вчителя. Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Ялта, 25-28 вересня 2006 р.): зб. статей: Ч. 1. РВВ КНУ, 53–56.
3. Іщук, С. В. (2007). Етнічні засади етичної підготовки майбутніх соціальних працівників. Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в європейський освітній простір: матеріали регіонального науково-практичного семінару 22-23 травня 2007 р. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 162–165.
4. Калаур, С. М. (2017). Використання тренінгових технологій під час формування готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності. Професійна освіта: методологія, теорія та технології: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М., Вип. 5/1, 86–98.
5. Каменєва, В. В. (2003). Гносеологічний аналіз змісту поняття «Педагогічна культура». Педагогічні науки: зб. наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Бердянськ, 37–46.

6. Киричук, О. (2002). Розвиток і самореалізація особистості в умовах освітнього закладу. Рідна школа, 5, 28–30.
7. Клепко, С. Ф. (2002). Парадигма «последней науки» и антропологический комплекс. Роль антропологічного фактора в освітніх технологіях ХХІ століття: Зб. наук. праць. Полтава, 56–59.
8. Коберник, О. М. (2007). Формування гуманістичних цінностей особистості у процесі інтерактивного навчання. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського державного 224 педагогічного університету імені Павла Тичини. Випуск 19. Умань: УДПУ імені Павла Тичини, 93–98.
9. Онаць, О. (2012). Педагогічна культура керівника. Директор школи. Шкільний світ, 2, 4–9.
10. Сіткар, В. І. (2007). Професійна культура вчителя в контексті конкурентоспроможності України в європейській системі вищої освіти. Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в європейський освітній простір: матеріали регіонального науково-практичного семінару (Тернопіль, 22-23 травня 2007 р.): Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 78–80.

12. Інформаційні ресурси

1. http://lib.iitta.gov.ua/6594/1/Bastun_6.pdf
2. <http://znp.udpu.edu.ua/>
3. <file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/AppData/Downloads/5-5-PB.pdf>
4. <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/naukovi-fahovi-vidannya>